

Vihan ja rakkauden päivät

ARVO
MYLLYMÄKI

Arvo Myllymäki

Vihan ja rakkauden päivät

SAGA Egmont

Vihan ja rakkauden päivät

Cover image: Shutterstock

Copyright © 2011, 2024 Arvo Myllymäki and SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788727195278

1. POD edition

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

www.sagaegmont.com

Saga is a subsidiary of Egmont. Egmont is Denmark's largest media company and fully owned by the Egmont Foundation, which donates almost 13.4 million euros annually to children in difficult circumstances.

*Älä elämää pelkää,
älä sen kauneutta kiellä.
Suo sen tupaasi tulla
tai jos liettä ei sulla,
sitä vastaan käy tiellä,
älä käännä sille selkää.
Älä haudoille elämää lymyyn kulje:
Ei kuolema sinulta oveaan sulje.*

Kaarlo Sarkia: Älä elämää pelkää.

Epilogi

Tämän kirjan taustalla on isäni vuodet Neuvostoliitossa, Suomessa ja Venäjällä sekä äitini maalaisnaisen elämä Etelä-Pohjanmaalla. Sodan jälkeen hänen maailmaansa ilmestyi ”Juhani”. Tarinan keskeisten henkilöiden esikuvat alkoivat kirjoitelmani sivuilla elää omaa elämäänsä. Kaikki nimet perustuvat tekijän mielikuvitukseen lukuun ottamatta yleisesti tunnettuja henkilöitä. Kolmen ihmisen selviytymistarinan kirjoittaminen osana suuria historiallisia tapahtumia on ollut minulle vuosien ponnistelun vaatinut työprosessi.

Olkoon tämä teos esimerkkinä suvaitsevuudesta ja elämänjanosta. Ulkomaalaiskeskustelun velloessa maassamme kiihkeänäkin tarvitaan kumpaakin elementtiä. Sotien jälkeinen Suomi ei ollut ainakaan maaseutumaisella Pohjanmaalla sellainen moniarvoinen yhteiskunta kuin 2000-luvulla. Tästä huolimatta iloiset lapsuusmuistot ovat kantaneet minua elämäni ajan.

Neuvostosotavangin lapsella on kuitenkin arpeutuneet haavansa suvaitsemattomuuden armottomasta maailmasta. Surullisia lapsuusmuistoja en voi unohtaa, vaikka aikuiselämäni on ollut täynnä monipuolista ja rikasta päivien virtaa.

Henkilökohtaisesti romaanini on kunnianosoitus vanhemmilleni ja äitipuolelleni, josta äitini kuoltua tuli minulle äärimmäisen läheinen. Heidän päättäväisyytensä ja vastavirtaan ajattelunsa ovat tehneet minusta vapaan, kiitollisen ja tarvittaessa myös taistelutahtoisen. Ihmisenä minulla on kuitenkin vielä pitkä matka kasvaa isäni ja äitieni mittoihin.

Ilman puolisoni Hannelen kannustusta ja lujuuutta tätä kirjaa ei olisi koskaan syntynyt.

Tekijä

I

MAANSA PUOLUSTAJA

1.

MIHAIL

”Aro on samanlainen Kazakstanissa ja Ukrainassa”, Kalin Kontsarenko teki vertailuja seisoessaan vehnäpeltonsa laidalla. Itsenäinen talonpoika hymähti, sillä hän huomasi erehtyneensä. Täällä Ukrainassa luonnonaro oli raivattu tuottavaksi maaksi, ja hän oli ylpeänä osallistunut tuohon uudisasukastyöhön. Sen sijaan Kazakstanin aroilla vaelsivat niin villihevoset kuin kamelitkin vapaina.

Kalinin tavoin keväisen aron tuoksua ei kukaan voinut olla aistimatta. Aroheinä ja kukat tekevät rannattoman tasangon Ukrainan mustan mullan alueella luonnon paratiisiksi. Poppelimetsäsaarekkeet peltojen keskellä lisäävät alkukevään lumoa. Kylän talojen omenapuut ja kirsikkatarhat kukkivat kilvan luonnonkasvien kera. Aro saattaa päättyä varsin yllättävästi suureen kaupunkiin, joka ilmestyy kuin tyhjästä tasaiselle lakeudelle. Tällainen oli myös Harkova, Ukrainan

pääkaupunki ja koko neuvostotasavallan metalliteollisuuden keskus.

Ulkopuolisesta on vaikeata kuvitella Harkovaa ympäröivää kukkivaa tasankoa ja suurta Molodovan kylää tammikuun lumimyrskyssä. Kuun sirppi kurkistelee lehdettömien oksien lomitse ja vinkuva pohjoistuuli tekee pakkasesta hyytävän kylmän aron eläimille ja ihmisille. Ukrainalaisten onneksi alueella on runsaita hiiliesiintymiä kylän asukkaiden pikku talojen lämmitykseen. Neuvostovaltion luomistuskat tuntuvat syvinä täällä Ukrainan mullassa: talonpoikien passiivinen vastarinta rajun kansalaissodan jälkeen jatkuu kolhoosijärjestelmän vastustamisena.

Kalin Kotsarenko oli syntynyt Jermakin kylässä Kazakstanin pohjoisosassa. Kazaanien perinteiden mukaan hevonen oli hänelle kaikki kaikessa. Kalin tunsikin myös tuon jalon eläimen käyttäytymisen salat. Arolla hän aisti olevansa villi ja vapaa yhdessä hevosensa kanssa. Niinpä hän lähti kylänvanhimman valtuuttamana kahden toverinsa kanssa ensimmäisen maailmansodan kynnyksellä oriiden ostoon kuuluisilta Orelin markkinoilta. Ratsastusmatka Uralin eteläpuolitse Volgan yli Oreliin kesti kaksi viikkoa. Arolta löytyi ravintoa niin miehille kuin hevosillekin. Vain juomavedestä oli hellesäässä puutetta.

Kalinin toverit palasivat Jermakiin komeiden siitosoriiden kera, mutta ilman Kalinia, jonka tunnesiteet eivät riittäneet paluuseen. Hänen äitinsä, isänsä ja pikkuveljensä olivat menehtyneet Japanin sodan aikana riehuneeseen isorokkoepidemiaan. Sukulaisista huolimatta Kalin oli yksinäinen Jermakissa. Hevosmarkkinoilla eivät yksin eläimet villiintyneet, sillä nuori kazaani näki ensi kerran Venäjän Euroopan puoleisen osan tavarapaljouden.

Orelin markkinoilla oli myös ukrainalaisen suurtilan tilanhoitaja, joka tarjosi Kalinille työtä hevosten kasvattajana. Nuoruus ja hulluus olivat markkinahumussa valttia. Kalin hyväksyi työtarjoituksen ja hyvästeli lapsuustoverinsa. Todellinen syy oli kuitenkin siinä, ettei nuori kazaani pystynyt irrottamaan katsettaan Annasta, tilanhoitajan pitkäletteisestä tyttärestä. Kalinista tuli ukrainalainen ennen kuin hän huomasi. Molodovan kylä Harkovan piirissä sai uudeksi asukkaakseen hevosmiehen, joka asetti kasakkakylänsä ratsumestareiden taidot kyseenalaisiksi.

Anna ja Kalin vihittiin ortodoksikirkossa, joka sijaitsi Donetsk-joen rannalla. Hedelmäpuut kukkivat ja valkoakaasien tuoksu tunkeutui nuoren parin tajuntaan huumavalla tavalla. Onnen ajan ajanlasku osoitti vuoden 1912 kevättä. Synnyinjuuristaan ylöspäin Kalin halusi passiinsa kansallisuusmerkinnäksi kazaani, vaikka hän suostuikin ottamaan Annan mieliksi ukrainalaisen sukunimen. Kalinia kaiversi kuitenkin tietoisuus siitä, että muuan naapuri oli appiukolle ihmetellyt, kuinka Anna valitsi aasialaisen miehen – todelliset kasakat sivuuttaen.

Nuoripari sai kolme lasta; Anatolin, Mihailin ja Darjan. Mihail syntyi hieman ennen kuin vallankumouksen ratsut laukkasivat Pietarin kaduilla. Pikkupoika oli tietämätön niin vallankumouksesta kuin Semjon Budjonnyin ratsuväkijoukon sankariteosta valkoisten ukrainalaisjoukkojen lyömisessä lähellä Voronezin kaupunkia. Mihail, jota kotoisesti kutsuttiin Misaksi, eli onnellisen lapsuuden Ukrainan avaruudessa sisarensa ja veljensä kanssa. Kansallisuudeltaan hän oli isänsä tavoin kazaani, vaikka äiti oli puhdasverinen ukrainalainen ja he asuivat

Ukrainan sydämessä. Mihail pääsi nauttimaan sivistyksestä suuren synnyinkylänsä kansakoulussa.

Kalin antoi appiukon vaatimuksille periksi raivata lisää viljelysmaata. Hevosmiehestä tuli maanviljelijä ja luonnontilassa olleen aron hyödyntäjä. Kivet ja harvat kannot saivat väistyä vehnäpeltojen tieltä. Pojat auttoivat isäänsä pellon raivauspuuhissa.

Mihail piti aurauksesta ja hänen veljensä Anatoli äestämisestä. Mihailin lukutoukan sielu osasi laskelmoida. Tuoretta maata on helppo auralla voimakkaan troikan vetämänä. Sen sijaan äestämisessä kuiva aro nostattaa kevätuulien aikaan sietämätöntä pölyä, joka tunkeutuu kaikkialle kehoon. Tämän nautinnon Misa säästi mielellään vanhemmalle veljelleen.

Mihailista kasvoi tarmokas nuorukainen. Vartalo oli solakka, mutta hartiat ja niska vahvat kuin vapaapainijan alulla. Hänellä oli musta kiharainen tukka, ruskeat silmät ja musikaalisuuteen taipuvaisia kykyjä. Isänsä ostamaa kaksirivistä hanuria hän soitteli niin kotona, kylän juhliissa kuin koulun tilaisuuksissakin. Kommunistisen puolueen nuorisojärjestön tapahtumissa hän esiintyi salaa, koska Kalin ja erityisesti Mihailin kristitty äiti suhtautuivat nyreästi uusiin vallanpitäjiin ja heidän ateistisiin aatteisiinsa. Misa keksi useisiin kansansävelmiin omat sanansa, joita soljutteli hanurin soiton ryydittämänä.

Mihail oppi vasta koulussa venäjän kielen. Kotona isä puhui äidin kanssa pääasiassa kazaanien kieltä, toisinaan ukrainaa. Muutoinkin kotikylä oli varsinainen Baabelin kielten keskuspaikka. Kylän raitilla kaikui niin ukraina, venäjä, valkovenäjä kuin puolan ja saksan kielikin. Kontsarenkot tulivat hyvin toimeen naapureina asuvien saksalaisten kanssa. Heidän

käyttämänsä outo kieli oli Mihailin mieltä kiehtova. Hän tarttui saksan kielen opintoihin innokkaasti.

Kylässä oli myös joukko juutalaisia, jotka olivat paenneet tsaarin ajan vainoja Etelä-Ukrainasta. Mihail ei käsittänyt tällaista suvaitsemattomuutta ukrainalaisissa. Sen sijaan hän pani merkille, että eristäytyneisiin juutalaisiin suhtauduttiin myös Molodovan kylässä pidättyvästi. Niin julkisesti kuin yksityisestikin oli kuitenkin vaarallista heistä puhua pahaa, sillä Ukrainan pidetty puoluejohtaja oli syntyperältään juutalainen.

Toisin kuin veljensä ja sisarensa Mihail jatkoi kouluaan Harkovan keskikoulussa. Huolimatta kommunistihallinnosta Neuvostoliiton koulujärjestelmä toimi suurin piirtein tsaarin ajan mallin mukaisesti. Aatelisto ja intelligentit olivat lähteneet maasta vallankumouksen jälkeen. Mihail oli kyllin valistunut tajuamaan, että erällä hänen opettajistaan oli puutteelliset tiedot niin matematiikasta kuin maantiedostakin.

Mihail oli opettajien unelmaoppilas; lahjakas ja kuuntelevainen. Vain piirustuksen kanssa pojalla oli vaikeata. Opettaja ei hyväksynyt Misan räiskyviä vesivärimaalauksia. Pojan ideologiaan ei sopinut sosialistisen taidekäsityksen siirtäminen pensselin kärjestä maalaukseen. Sen sijaan kielet ja yhteiskuntaoppi olivat Mihailin suuret valtit kouluopinnoissa.

Yhteiskuntaopin tunnilla opettaja puhui harhautuneista ukrainalaisista, joille sosialistinen yhteiskunta oli antanut anteeksi.

– Nämä kiittämättömät talonpojat niskuroivat nyt keskuudessamme kieltäytymällä viljanluovutuksista kolhooseihin, pauhasi opettaja kiihtyneenä.

Kontsarenkon perheen lukumies kuuli koulussa ensimmäisen kerran sanan kulakki. Se viittasi vauraisiin talonpoikiin, jotka

sitkeästi vastustivat maatalouden kollektivisointia. Sanan lausui opettaja, joka ankarasti arvosteli itsenäisiä talonpoikia ”yhteisesti sovitus” kolhoosijärjestelmän vastustamisesta. Mihail tajusi, että opettaja halusi lähettää hänen kauttaan isälle terveisiä.

– Kulakkeihin, jotka kieltäytyvät luovuttamasta viljaa valtiolle, sovelletaan Neuvostoliiton rikoslain 107. pykälää. Pykälä sisältää ankarat rangaistusmääräykset neuvostovallan vihollisille, sanoi opettaja uhkaavaan sävyyn.

Mihail tunsikin, miten opettaja katsoi häntä merkitsevästi. Poika kertoi kuulemansa isälleen pelonsekaisin tuntein. Uutisista huolimatta hän palasi itsetietoisena ja oppineena Harkovasta suoritettuaan tuohon aikaan harvinaisen kymmenvuotisen desjatiletkan, joka johti yliopistoihin ja korkeakouluihin. Misan suuri haave oli päästä opiskelemaan Kiovan opettajakorkeakouluun. Nuorukaisen unelma näytti nyt kuitenkin kariutuvan yhteiskuntamyllerrykseen.

Mihail ei erehtynyt, sillä kylään saapui seuraavana vuonna vallankumouksen kehdosta Leningradista kymmenen rautakouraa Kirovin tehtaan puolueuskollisia työläisiä. Heidän oli määrä toteuttaa kolhoosijärjestelmä Molodovan kylässä, muiden työläistövereiden Harkovan alueella ja kaikkialla Ukrainassa.

Puolueen piirikomitean sihteeri teki neuvottoman oloisena selkoa leningradilaiselle tulisielulle kolhoosijärjestelmän verkkaisesta etenemisestä. Piirin kollektivisointiprosentti oli hieman alle kaksikymmentä. Vauraat talonpojat eivät olleet suorittaneet loppuun viljanluovutusta – saati liittyneet maineen ja eläimiseen kolhoosiin.

Mihailin isoisä kuiskutteli Kalinille, että tämä sabotoisi muiden talonpoikien tavoin kolhoosin toimintaedellytykset

salaisilla siitoseläinten teurastuksilla. Kalin ei moiseen suostunut enempää kuin siemenviljan tuhoamiseenkaan.

– Luojan kiitos, huokasi Anna, jolla oli perinteinen esivallan kunnioitus verissään.

Jotkut suostuivat tämänkaltaiseen sabotointitoimintaan ja saivat maksaa siitä myöhemmin kalliin hinnan hengellensä.

Pelko kulakkien likvidoinnista lisäsi talonpoikien viljan luovutuksia ja ”vapaaehtoista” liittymistä kolhoosiin. Kolhoositoimintaa vauhditettiin vauraille talonpojille määrätyillä korkeilla veroilla. Myös Kalinille toimitettiin Molodovan kylän kommunistisen puolueen solun mallikirje. Mihail luki kirjeen vakavana perheenjäsenille:

Minä Kalin Semjonovits Kontsarenko, keskivarakas, pyydän ottamaan minut kolhoosiin puolisoni ja lasteni, omaisuuteni ja kaikkien elukoitteni kera. Pyydän päästämään minut uuteen elämään, koska olen kolhoosijärjestelmän yliveritaisuudesta puolueen kanssa samaa mieltä.

– Mieluiten kuolen kuin astun maaorjan asemaan, Kalin sanoi uhmakkaasti.

Hän oli saanut Annan sukulaisilta Etelä-Ukrainasta hälyttäviä tietoja nälänhädästä ja maaseudun ihmisten joukkokuolemista. Järjettömältä vaikuttavan maatilojen pakkokollektivisoinnin yhteydessä Kalin pohti puolisonsa kanssa moneen kertaan, oliko Ukrainan poliittinen johto menettänyt järkensä vai toimiko se vain Moskovon käskyjen kuuliaisena toimeenpanijana. Kysyä ei voinut keneltäkään, mutta lähimmän vastauksen näihin kysymyksiin tiesi toveri pakkokollektivisoija, viilari Kirovin metallitehtailta.

Anna yritti turhaan taivutella puolisoaan allekirjoittamaan liittymiskirjettä. Kalin pysyi taipumattomana ja totesi täyttäneensä jo viljanluovutusvelvoitteen samoin kuin maksaneensa määrätyt verot. Lasten sydämiin hiipi pelko ja epävarmuus.

– Sait perheinesi ansaitsemattoman lempeän kohtelun, karkotuksen Altain eteläosaan, lähelle synnyinseutujasi, ilkkui rautakourien johtaja Kalinille Harkovan rautatieasemalla. – Sinulla on Ukrainan puoluejohdossa korkeita suojelejoita. Säästyit kulakkien leireiltä.

Talonpoikien kuriin paniija antoi ymmärtää, että Kontsarenkon perheen pelasti työleiriltä ja mahdollisesti myös likvidoinnilta Kalininin kasvattamat hyvät hevoset osavaltion puoluejohtajille.

– Älä luota liikaa poliittisiin suhdanteisiin Altain arolla, leningradilainen rienasi hyvän matkan terveisinä Kalinia ja hänen perhettään.

Matka Ukrainasta läpi Etelä-Venäjän kohti Altain piiriä kesti härkävaunussa viikon. Talvipakkanen, vetoinen junanvaunu ja niukka ruoka sairastuttivat Mihailin veljen keuhkokuumeeseen. Matka oli fyysinen ja henkinen painajainen jokaiselle perheenjäsenelle.

Junamatkalla isä Kalin kertoi lapsilleen ratsastuksestaan Kazakstanista Oreliin ja sieltä Molodovan kylään. Tuo retki tehtiin riehakkaissa nuoruuden voimissa. Hän oli omin käsin raatanut koko elämänsä. Kalin tunsi, miten yhtenä päivänä hänen työnsä mitätöitiin ja hänet leimattiin kulakiksi – kansan viholliseksi, tuhottavaksi.

Omaelämäkerrallinen romaani vaietusta historiasta ja poikkeuksellisista ihmiskohtaloista.

Ukrainalaissyntyinen Mihail päätyy maailmansotien ja Neuvostoliiton poliittisen kuohunnan heittelemänä sotavangiksi Kerimäelle, Etelä-Savoon. Vankileirin olot ovat epäinhimilliset, mutta tilanne helpottuu, kun Mihail pääsee Vaasan seudulle maatilalle töihin. Siellä syttyy kielletty rakkaus suomalaiseen Mariaan. Sodan jälkeen suhde katkeaa pakon edessä, Mihail viedään Siperian vankileireille, ja hänen jälkensä katoavat.

Marian lisäksi kaipaamaan jää rakkaudesta syntynyt poika Juhani, joka ei uskalla kertoa kenellekään olevansa ”ryssänpenikka”. Isä ei tiedä pojan olemassaolosta, mutta varttuessaan Juhani kyllästyy epätietoisuuteen ja päättää etsiä tämän käsiinsä. Onko isän kohtalona ollut karu kuolema Siperiassa? Etsintä Neuvostoliitosta ei onnistu ihan noin vain, ja Juhani saakin lopulta apua jopa presidentti Kekkoselta.

Vihan ja rakkauden päivät on liikuttava historiallinen romaani, jonka tapahtumat pohjautuvat kirjailijan ja tämän isän ainutlaatuiseen tarinaan.

Arvo Myllymäki (s.1945) on Tampereen yliopiston julkisoikeuden emeritusprofessori ja kirjailija. Hänen oma isänsä oli ukrainalainen sotavanki.